

Оксана Лабащук,
доктор філологічних наук, професор
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна
ORCID: 0000-0001-6000-7237

ВПЛИВ МЕДІАТЕКСТУ НА ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ФОЛЬКЛОРНОГО НАРАТИВУ

Упродовж століть людство жило в культурному полі фольклору – живого, колективного, змінного за своєю природою. Фольклорне середовище – це спільнота, яка не лише споживає, а й продукує фольклорні тексти: пісні, казки, легенди, прислів'я. Вони виникали й поширювалися у межах конкретної спільноти, через усне мовлення, де кожен учасник міг бути одночасно автором, виконавцем і слухачем. Таким чином формувався цілісний культурний простір, у якому традиція була живим організмом, що відображав колективну свідомість.

Сьогодні ми спостерігаємо аналогічне явище у сфері медіакультури. Соціальне середовище сучасного споживача медіапродукту – це цифрова спільнота, яка постійно взаємодіє з інформаційним простором. Завдяки соціальним мережам, стрімінговим платформам і сервісам типу YouTube чи TikTok, роль глядача дедалі більше перетинається з роллю творця контенту. Подібно до фольклорної традиції, сучасне середовище теж базується на взаємному обміні: контент створюється «знизу», з ініціативи звичайних користувачів, і швидко поширюється всередині спільнот. Це породжує новітній «цифровий фольклор»: меми, флешмоби, вірусні відео та фанфіки, які – подібно до традиційного фольклору – змінюються, адаптуються, переживають нові «редакції» і живуть у колективній уяві. Соціальне середовище медіаспоживача – так само як і фольклорне – не є пасивною аудиторією, а активною силою творення [2]. Таким чином, поняття фольклорного середовища та сучасного соціального медіасередовища мають глибинну спорідненість. Обидва функціонують як простори спільної творчості, обміну значеннями й ідентичністю. Минуле і сучасність, попри технологічні відмінності, зберігають спільний принцип – культура живе там, де її створюють і передають разом.

Мета публікації – показати вплив медіатексту на формування усних фольклорних оповідей.

Вивчення усних автобіографічних наративів активно проводиться викладачами і студентами Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка [3; 4; 5]. Зацікавлення темою народних вірувань про війну знаходимо у публікаціях патрона нашого університету Володимира Гнатюка [1]. Досліджуючи усні фольклорні оповіді про прикмети і передбачення війни, ми звернули увагу на два наративи, в основі яких – медійні повідомлення. Один із таких сюжетів – падіння державних прапорів / новорічних ялинок в українських містах наприкінці 2021 – на початку 2022 року. Усього ми зафіксували сімнадцять розповідей таких розповідей. Джерелом для них слугувала не стільки усна традиція, медійні повідомлення. Ось приклади інтернет-джерел, які містять інформацію про ці події [6; 7]. Для нас важливим є те, що ці історії були підхоплені усною традицією українців і почали активно розповідатися:

«Ну були такі знаки, як масові падіння прапорів. У серпні 2021 року якраз за кілька днів до святкування Дня Незалежності України в Херсоні впав гігантський флагишок із тризубом на верхівці. Також у січні 2022 року вітер розірвав найвищий прапор України в Харкові і в цей же час в Краматорську Донецької області сильний вітер зірвав прапор з флагишока в парку «Ювілейний». Ще одна така... Ще відбулася одна така незвичайна подія це ялинка у Маріуполі впала перед драмтеатром. Це відбулося у січні 2022 року. Вітер здув новорічні дерева по всій країні. Немовби попереджаючи, що зараз святкування не є дуже доречним» (ТН, жінка 2002 р. н. Тернопільська обл.).

«Я чула в новинах, що падали прапори просто так, як мала бути війна. Я чула, що в Харкові розірвало самий найбільший прапор, вітер, еее, такий зірвався, що розірвав той прапор. Я чула ще в новинах, що 22 року дуже почали падати ялинки і в самому місті Маріуполі вітер повалив на площі саму головну ялинку Нового року» (КЛ, жінка, 1962, Тернопільська).

Як бачимо, кожен з оповідачів по-своєму переказує відому йому історію.

Джерелом наступного сюжету також є медіатекст. Йдеться про те, що 26 січня 2014 року Папа Римський Франциск молився за мир в Україні і випустив з двох білих голубів. На голубів напали ворон і чайка, однак птахам вдалося вирватися. Символічне трактування цієї події було дуже поширеним в Україні. Згадують про нього і сьогодні. Усього в нашому матеріалі є 11 варіантів цього сюжету.

«Тоді, коли в чотирнадцятому році в Римі відпускали голубів, в знак миру в Україні, то на цих голубів напали хижі птахи і почали клювати дзьобами, теж оце сказали вже недобрий знак» (КЮ, Жінка, 1975 р. н. Львівська область Запорізька).

«Так, навіть коли Папа Римський в честь миру з двома діточками випустили голубів з віконечка (усміхаючись). Голубочки такі біленькі, гарненькі. Ну і він випустив їх на волю, бо голуб все символізував мир (стривожено). І він ті голуби випустив, і дець звідкись на отого голубка чайка напала, на другого голубка – крук напав. І поскубали пір'я. Але що дуже нас тішить, що голуби лишилися живі, і їм вдалося вирватися з тих кігтів тих птахів агресивних. То ми так сподіваємося, що хоч жертв в нас дуже багато, але Україна буде жити (стверджувально). Україна буде жити, бо ми добрі люди і ми варті в Бога» (ДО, жінка, 1974 р. н. Тернопільська область).

Цей наратив про білих голубів, на яких напали хижі птахи наші респонденти трактують як лихе віщування, але водночас те, що птахи вирвалися в втекли дарує надію для українців.

Як бачимо, що фольклорні пояснення війни базуються на відчутті порушення природного й суспільного порядку, що виражається через символічні образи. У періоди соціальних потрясінь людина звертається до традиційних пояснювальних моделей, що відображає уявлення про світ як цілісну систему, в якій будь-яке відхилення від норми сприймається як знак майбутніх подій. Водночас сучасні масмедіа та інтернет-простір впливають на формування нових фольклорних сюжетів, що свідчить про динамічність та адаптивність народної традиції в умовах інформаційного суспільства.

Список використаної літератури та джерел

Гнатюк В. Війна і народні вірування. *Вісник політики, літератури і життя*. 1918. URL : <https://zbruc.eu/node/76660>

2. Krawczyk-Wasilewska V. *Folklore in the Digital Age: Collected Essays*. Łódź-Kraków: Łódź University Press, Jagiellonian University Press, 2016.

3. Labashchuk O., Reshetukca T., Derkach H. Child in the natal narratives of modern ukrainian mothers: folkloric symbols and frequent motifs. *Folklore. Electronic Journal of Folklore*. 2020. Vol. 80. P. 69–96. URL : <https://doi.org/10.7592/fej2020.80.ukraine>

4. Labashchuk O., Reshetukca T., Harasym T. Autobiographical narratives about pregnancy experience: symbols, myths, interpretations. *Studia ethnologica Croatica*. 2020. Vol. 32(1), P. 283–307. URL : <https://doi.org/10.17234/SEC.32.10>

5. Labashchuk O., Harasym T., Reshetukha T., Majbroda K., Verbovetska O. Ukrainian Narratives about the Outbreak of the War: The Main Themes, Structure and Composition. *Tautosakos darbai*. 2023. Vol. 66, P. 13–28. URL : <https://doi.org/10.51554/TD.23.66.01>

6. Ватиканські голуби тоді врятувалися. Це знак? *Збруч*. URL : <https://zbruc.eu/node/61475>

7. Падіння флагштока в Херсоні: голова ОДА не виключає диверсію. *New Voice*. URL : <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/den-prapora-ukrajini-padinnya-flagshtoka-v-hersoni-moglo-buti-diversiyeyu-novini-ukrajini-50179042.html>)